

[Theory and practice of forming the basics of professional competence of future specialists of restaurant service in vocational educational establishments]. Kyiv.

8. Pustovit, H. P. (2010). *Pozashkilna osvita i vykhovannia: teoretyko-dydaktychnyi aspekt*. [Out-of-school education and upbringing: theoretical and didactic aspect].

9. Sysoieva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti*. [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyiv.

10. *Stratehiia rozvytku pozashkilnoi osvity*. (2018). [Strategy of out-of-school pedagogy development]. Kyiv.

11. Sushhenko, T. I. (2000). *Osnovi vneshkol'noj pedagogiki*. [Fundamentals of out-of-school pedagogy]. Minsk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАВЦОВА Тетяна Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження особливостей професійного становлення майбутніх викладачів, теорія та практика позашкільної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRAVTSOVA Tetiana – Associate Professor of Pedagogy and Management of Education Department Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: studying peculiarities of professional formation of future teachers of higher education institutions, theory and practice of extracurricular education.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021 р.

УДК 378.035.04:316.46

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-144-150

КРАСНОЩОК Інна Петрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9905-6589>
e-mail: ikrasnoshok@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЯК ЗАВДАННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРАТОРА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасному суспільству, в умовах постійно зростаючої конкуренції на ринку праці, потрібні активні й ініціативні громадяни, які є лідерами свого життя й соціально-економічних перетворень, здатні критично мислити, нестандартно підходити до розв'язання нагальних проблем, ефективно працювати в команді, брати на себе відповідальність у прийнятті рішень, вести за собою. Формування такої особистості – надмета сучасної системи вищої освіти, що орієнтує її на виховання лідера – творчого, ініціативного, відповідального фахівця й громадянина своєї держави.

Саме в студентські роки найбільш повно розкриваються організаторські здібності, формуються і розвиваються вміння і навички лідера, лідерські якості, необхідні для ефективного досягнення актуальних в буденному та професійному середовищі цілей. Це, у свою чергу, зумовлює важливість набуття майбутнім фахівцем лідерських якостей, завдяки яким він у подальшій професійній діяльності зможе ухвалювати своєчасні самостійні рішення, оволодівати навичками переконування, організувати

командну роботу, ефективно взаємодіяти з соціальним оточенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психолого-педагогічні аспекти лідерства, розвитку лідерських якостей особистості досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Д. Виханський, М. Гаврилюк, З. Гапанок, О. Євтихов, Н. Жеребова, Р. Кричевський, А. Куриця, А. Лутошкін, Н. Мараховська, В. Москаленко, Б. Паригін, А. Петровський, Р. Сопівник, Л. Уманський, О. Уманський, Я. Яхнін та інші.

Особливою цінністю для нашого дослідження є результати й висновки узагальненні вченими в дисертаційних роботах, які в тій чи іншій мірі присвячені проблемі формування лідерських якостей студентів, а саме: Н. Бабкова-Пилипенко, В. Карманенко, Ю. Кращенко, Н. Мараховська, С. Махновський, В. Мороз, Н. Семченко та інші. Дослідники одностайні в тому, що до процесу формування лідерських якостей потрібно залучати всіх студентів, а не лише тих, хто проявляє яскраво виражені здібності до лідерства – цей процес має стати невід'ємною частиною всього освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Однак, при наявності значного наукового матеріалу з проблеми формування лідерських якостей студентів, реалії доводять, що для значної частини майбутніх фахівців характерна безініціативність, байдужість до розвитку організаційних й комунікативних здібностей, відсутність спрямованості на успіх з одночасним перекладанням відповідальності на інших в прийнятті рішень як в особистому житті так і в досягненні групових цілей освітньої чи професійної діяльності. Що вказує на наявні недоліки у виховній системі закладів вищої освіти, оскільки в майбутньому позбавляє випускників значних можливостей самореалізації в різних сферах життєдіяльності.

На нашу думку, одною із причин означеного є те, що кураторами академічних груп приділяється в недостатній мірі або зовсім не приділяється увага створенню педагогічних умов для розвитку лідерських якостей студентів.

Мета статті: розкрити зміст лідерських якостей, уточнити критерії і схарактеризувати рівні сформованості лідерських якостей студентів та обґрунтувати зміст виховної діяльності куратора по формуванню лідерських якостей студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В своїх дослідженнях проблеми формування лідерських якостей студентської молоді ми дотримуємося підходу, що «ефективним студентським лідером є особистість, яка має значний вплив на думку й поведінку членів групи та планує, організовує, контролює діяльність інших студентів для розв'язання завдань, поставлених перед групою, передаючи їм своє бачення майбутнього й допомагаючи їм адаптуватися до нового» [6, с. 214].

Досліджуючи психолого-педагогічні аспекти лідерства в студентському середовищі, Н. Хувавцева обґрунтувала, що «становлення індивіда як лідера залежить від лідерських якостей та вміння їх ефективно використовувати у різних життєвих обставинах» [12, с. 160].

У науково-педагогічній літературі, автори подають різні визначення поняття «лідерські якості особистості», акцентуючи увагу на окремих його аспектах. Зокрема, В. Ягоднікова вважає, що «лідерські якості – це якості особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу й призводять до досягнення мети [13, с. 9].

Український дослідник Ю. Кращенко у своїй розвідці покликається на визначення лідерських якостей як «сукупність

характеристик особистості, які допомагають їй займати позицію лідера в групі, виявляються в організаторських здібностях, умінні здійснювати значний вплив на поведінку і настрої людей, бути прикладом для наслідування» [7, с. 6].

Слушними для нашого дослідження є твердження В. Крамаренка, що «особистісні якості лідера важливі не тому, що добре корелюються з вродженою здатністю вести за собою, а тому, що впливають на сприйняття тих, кого потрібно за собою вести. Це сприйняття, своєю чергою, спричиняє готовність іти за лідером і реакції на його поведінку. Поширена схильність до стереотипів, пов'язаних із зовнішністю і моделями поведінки «справжнього лідера», дозволяє зробити висновок про те, що люди, які відповідають цим уявленням, мають усі шанси на ефективне лідерство» [5, с. 51].

Означене дозволяє нам визначити, що лідерські якості – це сукупність властивостей, рис, характеристик особистості які обумовлюють її стійку лідерську позицію й поведінку, тобто здатність виділитися в значимій для колективу ситуації чи діяльності; здійснювати помітний вплив на формування групових інтересів та поведінку членів групи; ініціювати ефективні підходи для досягнення актуальних групових цілей, згуртовувати членів групи для їх реалізації; планувати, організовувати, контролювати діяльність членів групи, приймати рішення для досягнення групових цілей та брати відповідальність за діяльність всієї групи; завойовувати авторитет серед членів групи, бути прикладом для інших.

Вчені розглядають широкий перелік рис студентів які обумовлюють їх ефективне лідерство, акцентуючи увагу на ключових аспектах або групах якостей, пропонують авторські підходи до їх структурування чи класифікації. Відтак, єдиного переліку якостей якими має володіти студент-лідер не існує. Очевидним є й те, що визначити універсальний набір таких якостей особистості на всі випадки життя навряд чи можливо. Кожна студентська група, молодіжне об'єднання, відносини які в них складаються, завдання які постають перед ними формують або вимагають своїх лідерів із відповідними лідерськими якостями та способом їх реалізації. Таким чином, формування лідерських якостей студентів не може зводитися до формування окремих якостей, які вченими визначаються як такі, що характеризують лідера. Оскільки, тільки гармонійне поєднання різних лідерських якостей, може дозволити студенту-лідеру, в постійно змінних умовах міжособистісної

взаємодії в різних соціальних групах, вести за собою послідовників, планувати діяльність, надихати інших, візуалізувати майбутнє, генерувати ідеї тощо.

В процесі дослідження ми дійшли висновку, що для аналізу стану та ефективності формування лідерських якостей студентів доцільно застосувати три взаємопов'язані критерії, а саме: пізнавальний, мотиваційний та діяльнісний.

До показників *пізнавального критерію* відносимо:

- усвідомлення природи, механізмів прояву лідерства та особливостей суб'єкта його реалізації – лідера;
- розуміння сутнісних характеристик, можливих шляхів розвитку лідерських якостей особистості та їх ролі для самореалізації людини в сучасних умовах;
- самопізнання своїх індивідуальних рис, властивостей, характеристик, які необхідні для ефективного лідерства (лідерських якостей) та можливостей їх розвитку;
- знання алгоритмів організаторської діяльності та правил ефективного спілкування в різних життєвих ситуаціях.

До показників *мотиваційного критерію* відносимо:

- бажання розвивати в собі якості, необхідні ефективному лідеру;
- впевненість у собі, у власному розумінні завдань, що постають перед колективом та шляхів їх розв'язання;
- наявність мотивації успіху, потреби в особистих та групових досягненнях;
- бажання зайняти роль лідера в процесі досягнення значущих для групи цілей;
- прагнення до самоствердження і самореалізації в різних видах колективної (групової) діяльності;
- інтерес до організаторської діяльності.

До показників *діялісного критерію* відносимо:

- уміння управляти собою;
- розвинуті організаторські та комунікативні здібності;
- уміння та навички організаторської роботи (умінням працювати в команді, розподіляти діяльність, планувати роботу, забезпечувати чіткий контроль тощо);
- уміння здійснювати вплив на членів групи, переконувати, вселяти в них впевненість і налаштованість на успіх;
- здатність генерувати ідеї для розв'язання актуальних для групи (колективу) завдань;
- уміння презентувати себе та свої ідеї;
- уміння приймати відповідальні рішення в будь-яких ситуаціях, здатність брати на себе

відповідальність за діяльність групи (колективу).

Кількісно-якісний прояв визначених показників критеріїв дозволяє виокремити три рівні сформованості лідерських якостей студентів – високий, середній та низький.

Низький рівень передбачає, що показники критеріїв сформованості лідерських якостей студентів проявляються епізодично, майже непомітно чи зовсім відсутні.

Студентів із *середнім рівнем* вирізняє домінування середнього рівня розвитку показників сформованості лідерських якостей, нестійкість мотивації щодо прояву лідерської позиції й поведінки. Вони мають достатній рівень обізнаності з проблем лідерства, але недостатньо вміють їх реалізувати в міжособистісних відносинах в колективі. Прояв лідерської позиції й поведінки у цих студентів є ситуативним.

Високий рівень характеризується наявністю усіх показників сформованості лідерських якостей студентів, переважно з високим рівнем прояву. Для цих майбутніх фахівців характерне чітке розуміння сутності лідерської поведінки, специфіки організаторської діяльності, комунікабельність, стійка мотивація до прояву лідерської позиції, прагнення досягати успіху в колективній діяльності.

Таким чином, за результатами діагностики означених показників критеріїв сформованості лідерських якостей студентів, з одного боку, можна визначити рівень сформованості досліджуваної характеристики майбутніх фахівців, а з іншого – визначити актуальні завдання виховної діяльності куратора студентської групи в даному напрямі.

Віднесення завдання формування лідерських якостей студентів до пріоритетних напрямів діяльності куратора студентської групи зумовлене особливостями його ролі й місця в реалізації завдань вищої освіти. На чому наголошується в дослідженнях присвячених становленню особистості майбутнього фахівця, а саме: «сучасному куратору належить значна роль у формуванні і становленні особистості студента, розкритті його здібностей і потенційних можливостей» [11, с. 4]; «сьогодні куратору академічної групи відводиться важлива роль, бо він виконує місію людинотворення студента, спонукає його до самовиховання й самореалізації» [8, с. 129].

Відтак, зважаючи на роль лідерських якостей студента для побудови продуктивних міжособистісних відносин із суб'єктами освітнього середовища закладу вищої освіти та для забезпечення конкурентоспроможності в майбутній професійній діяльності, ми

вважаємо, що діяльність кураторів академічних груп має передбачати створення умов для їх формування у майбутніх фахівців.

Основними напрямками діяльності куратора студентської групи по формуванню лідерських якостей студентів, на нашу думку, є:

- сприяння розвитку лідерських знань та умінь студентів, розширенню їх обізнаності стосовно: лідерства взагалі, та його ролі для самореалізації в майбутній професійній діяльності; якостей особистості які забезпечують ефективне лідерство в міжособистісній взаємодії у групі (колективі) та шляхи їх виявлення та розвитку (саморозвитку); можливостей в освітньому середовищі закладу освіти для прояву лідерських якостей;

- стимулювання студентів до розвитку (саморозвитку) лідерських якостей задля досягнення спільних групових цілей;

- згуртування студентської групи як середовища прояву та формування лідерських якостей студентів;

- заохочення участі студентів в самоорганізації життєдіяльності групи, залучення студентів до діяльності студентського активу, стимулювання активної участі у громадській діяльності;

- забезпечення оволодіння студентами способами ефективного здійснення організаторської роботи та комунікативної взаємодії в групі;

- створення умов для збагачення досвіду лідерської поведінки студентів.

Для реалізації означених завдань куратори студентських груп мають здійснювати постійний моніторинг розвитку лідерських якостей студентів як основи планування й організації виховної роботи. Важливу роль у цьому напрямі діяльності куратора відіграє тестування. Науковці наголошують на доцільності включати до тестів питання, пов'язані із всіма основними сферами життєдіяльності студентської групи – «навчальної, наукової, емоційно-особистісної, організації дозвілля та побуту» [4, с. 8]. Такі тести, на нашу думку, мають спрямовуватися на виявлення інтересів, установок, мотивації студентів, з'ясування рівня розвитку їх комунікативних та організаторських здібностей тощо.

Для поглиблення розуміння студентами природи лідерства доцільно до плану виховної роботи включати: індивідуальні й групові бесіди з відповідною тематикою, наприклад: «Лідер – хто він», «Як стати лідером?», «Які якості забезпечують особистості ефективне лідерство?» «формальні й неформальні лідери в студентському середовищі», «Як

організувати спільну діяльність групи?»; диспути та дискусії: «Лідером народжуються чи стають?», «Здатність до лідерства забезпечує конкурентоспроможність фахівцю в сучасних умовах: так чи ні?», «Щоб стати лідером потрібно...», «Усіх лідерів об'єднує...». Розумінню студентами природи лідерства сприяють їх зустрічі із визнаними лідерами в обраній ними професійній сфері. На таких зустрічах студенти можуть познайомитися з реальними прикладами ефективного розвитку й саморозвитку лідерських якостей та здатності їх використати в різноманітних життєвих та професійних ситуаціях.

Також, ми вважаємо, що вагомий вплив на розвиток інтересу студентів до проблеми формування лідерських якостей мають зустрічі з ровесниками студентів, які вже мають певні досягнення в прояві лідерської поведінки та можуть поділитися своїм позитивним досвідом розвитку (саморозвитку) необхідних для ефективного лідерства якостей. Як наголошують дослідники: «спілкування на засадах методу «рівний-рівному» має ряд переваг: знання цінностей і вимог соціальної групи; високий ступінь довіри, рівність у взаєминах; схожий внутрішній світ, досвід, ставлення до проблеми; подібний освітній та культурний рівень; знання мови молодіжного спілкування; впевненість у собі» [10, с. 82].

Ефективне формування лідерських якостей студентів, їх залучення до лідерства в групі як особливого виду діяльності не можливе без апелювання до мотиваційної сфери особистості майбутнього фахівця. Мотивація розглядається «як сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; усі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини; процес формування мотиву» [3, с. 348].

Важливим педагогічним інструментом в діяльності куратора студентської групи щодо стимулювання прояву студентами лідерської позиції й поведінки, вважаємо, підтримку та заохочення студентських ініціатив щодо організації життєдіяльності групи. Що передбачає створення куратором гуманних, суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин зі студентами, організацію спільного визначення цілей й завдань життєдіяльності групи та планування й розподіл доручень по їх реалізації.

Оскільки природньою потребою кожної людини є потреба у визнанні та самоповазі тому для стимулювання ініціативності та активності студентів, куратору доцільно забезпечити систему заохочень студентських ініціатив та участі студентів у суспільно

корисній діяльності. Для дієвого використання кураторами заохочення активності, ініціативності, творчості студентів, можна використати поради зроблені українською дослідницею Д. Волківською, зокрема: «розробити перелік традиційних та нестандартних методів заохочення студентів; заохочувати за конкретно проведену діяльність та докладені зусилля; заохочувати аргументовано, демонструючи результати діяльності – плакати, фотозвіти на сайті університету, статті у студентських виданнях тощо; звертати увагу не лише на керівників та організаторів діяльності, а й «виконавців», заохочувати усю діяльність, використовуючи систему номінацій, підвищуючи вагомість внеску кожного члена групи (відеооператори, ілюстратори, фандрайзери); заохочувати об'єктивно, залучатись у прийнятті рішення спостереженнями викладачів, партнерів, членів групи; заохочувати соціально значущих для студентів людей – батьків, керівників гуртків, директорів шкіл; дякувати ВНЗ та організаціям – партнерам, спонсорам за підтримку, стимулюючи до бажання подальшої співпраці; заохочувати відкрито, наочно, урочисто, стимулюючи емоційне задоволення активістів від участі у суспільно корисній діяльності та прагнення інших студентів опинитися на місці переможців; заохочувати своєчасно, доки ефект від виконання соціально значущих справ не згас; заохочувати «порційно», підтримуючи інтенсивність позитивних емоцій; заохочувати «в міру» занадто рідке або регулярне підкріплення зменшує виховний вплив, перенасичення нагородами послаблює інтерес до діяльності; обирати метод підкріплення, враховуючи особливості кожної групи учасників» [1, с. 146].

Важливий вплив на формування лідерських якостей студентів чинять посильні, цінні, значимі для досягнення групових цілей доручення. Доручення, на думку Р. Сопівник, це – «короткочасна епізодична праця, в процесі якої студент набуває досвіду, засвоює зміст діяльності та необхідні, у тому числі організаторські, управлінські та лідерські навички. Доручення може бути творчим і репродуктивним та передбачає пошук шляхів виконання поставлених задач» [9, с. 156]. Відтак, куратору студентської групи необхідно охопити всіх студентів дорученнями, які потребують прояву лідерської позиції.

Ефективність реалізації даної умови формування лідерських якостей студентів ми пов'язуємо з особистістю куратора студентської групи, його особистим лідерським потенціалом та здатністю проявляти себе як лідер у взаємодії із

майбутніми фахівцями. Оскільки куратори академічних груп займаються організаторською діяльністю студентського колективу, їхня поведінка в значній мірі є прикладом для наслідування. Як стверджує З. Гпонюк, «офіційні й неофіційні лідери груп часто копіюють свого наставника, зокрема його манеру спілкування, методи і способи налагодження взаємодії для досягнення мети» [2, с. 14]. Відтак, дуже важливо для кураторів реалізовувати в своїй діяльності особистісно орієнтований підхід до виховання майбутніх фахівців, обирати відповідну лінію поведінки – позицію партнера, порадирика, друга. Запорукою ефективної взаємодії куратора і студентів групи, на думку Д. Волківської, є «діалогічне спілкування, обидві сторони якого вміють не лише слухати й чути, а мають змогу вільно висловлювати власну думку» [1, с. 127]. При колективному обмірковуванні і вирішенні загальних завдань учасники особистісно-орієнтованого взаємодії прагнуть до того, щоб не залишалися неврахованими ідеї і позиції кожного члена групи, завдяки чому в колективі формується емоційно-позитивна атмосфера, що є потужним поштовхом для подальшого розвитку ініціативності і активності студентів в організаторській й суспільно-корисній діяльності. Позитивний клімат і ситуація успіху – це стимул для участі у творчій роботі в якості авторів та організаторів різних студентських заходів і проєктів.

Погоджуємося із твердженням З. Гапанюк, що «для забезпечення ефективного формування лідерських якостей студентів, організація діяльності студентської групи має здійснюватися на засадах демократизації та гуманізації міжособистісної взаємодії» [2, с. 14]. Дотримання цих вимог сприяє розвитку адекватної самооцінки студентів, створення атмосфери доброзичливості і поваги до кожного. Що, в свою чергу, стимулює активність студентів, їх прагнення до самостійного творчого пошуку, особистісного зростання, розкриття і розвитку організаторського потенціалу. Відповідно нашого підходу саме ці характеристики студентів є показниками рівня сформованості їх лідерських якостей.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Сформованість лідерських якостей студентів в сучасних умовах розглядається як показник ефективності виховної системи закладу вищої освіти. Провідне місце в створенні сприятливих педагогічних умов для розв'язання цього актуального завдання виховання студентів відводиться куратору студентської групи. Усвідомлення кураторами сутності, критеріїв,

рівнів сформованості лідерських якостей студентів та змісту й особливостей даного напрямку виховної роботи – дозволить обрати оптимальний педагогічний інструментарій для розвитку лідерського потенціалу майбутніх фахівців.

Подальшого дослідження потребує проблема пошуку педагогічних умов реалізації яких сприятиме підвищенню мотивації студентів щодо саморозвитку лідерських якостей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Волківська Д. А. Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі. (Дис. канд. пед. наук). Київ, 2016. 455 с.
2. Гапонюк З. Г. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов гуманитарных вузов. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Москва, 2008. 24 с.
3. Зверева І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
4. Зорина А. В. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов вуза. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Н. Новгород, 2009. 25 с.
5. Карманенко В. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів економічних університетів. (Дис. канд. пед. наук). Полтава – Умань, 2019. 274 с.
6. Краснощок І. П. Розвиток лідерських якостей студентів. Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип. 112. С. 211–219.
7. Кращенко Ю. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування. (Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук). Київ, 2012. 20 с.
8. Лучанінова О. П. Куратор академічної групи як ключовий суб'єкт виховної системи ВТНЗ. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 1. С. 120–132.
9. Сопівник Р. В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів. К.: ЦП «Компринт». 2014. 533 с.
10. Соціальна робота в Україні. / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
11. Телеватова М. Т., Петраковська О. В., Свирида О. А. Методичні рекомендації для роботи кураторів у студентських академічних групах спеціальності 071 «Облік і оподаткування» в закладах вищої освіти. Київ: НАСОА, 2019. 35 с.
12. Хупавцева Н. О. Формування і розвиток лідерських якостей студентів-психологів. Психологія: реальність і перспективи. 2018. Вип. 10. С. 158–164.
13. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Луганськ, 2006. 21 с.

REFERENCES

1. Volkivska, D. A. (2016). *Rozvytok liderskoho potentsialu studentskoho aktyvu v universytetskomu seredovyschi* [Development of leadership potential of student assets in the university environment]. Kyiv.
2. Haponiuk, Z. H. (2008). *Pedahohycheskye uslovyiaformyrovanyia lyderskykh kachestv u studentov humanyarnykh vuzov*. [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities in students of humanities universities]. Moskva.
3. Zvierieva, I. D. (2012). *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery*. [Encyclopedia for social workers]. Kyiv, Simferopol: Universum.
4. Zoryna, A. V. (2009). *Pedahohycheskye uslovyia formyrovanyia lyderskykh kachestv u studentov vuza*. [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities among university students]. N. Novhorod.
5. Karmanenko, V. V. (2019). *Pedahohichni umovy formuvannia liderskykh yakosteiv u studentiv ekonomichnykh universytetiv*. [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities in students of economic universities]. Poltava –Uman.
6. Krasnoshchok, I. P. (2012). *Rozvytok liderskykh yakosteiv studentiv*. [Development of leadership qualities of students]. Kirovograd.
7. Krashchenko, Yu. (2012). *Vykhovannia liderskykh yakosteiv maibutnykh uchyteliv u systemi studentskoho samovriaduvannia*. [Education of leadership qualities of future teachers in the system of student self-government]. Kyiv.
8. Luchaninova, O. P. (2017). *Kurator akademichnoi hrupy yak kliuchovyi subiekt vykhovnoi systemy VTNZ*. [Curator of the academic group as a key subject of the educational system of higher educational institutions].
9. Sopivnyk, R. V. (2014). *Vykhovannia liderskykh yakosteiv studentiv ahrarnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. [Education of leadership qualities of students of agrarian higher educational institutions]. Kyiv.
10. *Sotsialna robota v Ukraini* (2004). [Social work in Ukraine]. Kyiv.
11. Televatova, M. T. Petrakovska, O. V. and Svyryda, O. A. (2019). *Metodychni rekomendatsii dlia roboty kuratoriv u studentskykh akademichnykh hrupakh spetsialnosti 071 «Oblik i opodatkuвання» v zakladakh vyshchoi osvity*. [Methodical recommendations for the work of curators in student academic groups of specialty 071 «Accounting and Taxation» in higher education institutions]. Kyiv.
12. Khupavtseva, N. O. (2018). *Formuvannia i rozvytok liderskykh yakosteiv studentiv-psykholohiv. Psykholohiia: realnist i perspektyvu*. [Formation and development of leadership qualities of students-psychologists]. Kyiv.
13. Iahodnikova, V. V. (2006). *Formuvannia liderskykh yakosteiv starshoklasnykiv v osobystisno oriientovanomu vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly*. [Formation of leadership qualities of high school students in the personality-oriented educational process of secondary school]. Luhansk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАСНОЩОК Інна Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія виховання, формування особистісно-професійних якостей майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
KRASNOSHCHOK Inna Petrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor of

the Department of Pedagogy and Management of Education, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory of education, formation of personal and professional qualities of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021 р.

УДК 796.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-150-153

ЛОПАТЮК Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Львівської академії Національного авіаційного університету
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2086-6250>
 e-mail: lopatukelenka@gmail.com

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із важливих завдань у підготовці висококваліфікованих фахівців в авіаційній галузі є всебічний розвиток особистостей із фундаментальною освітою та високими моральними якостями. Важливою умовою підготовки авіаційного фахівця до майбутньої професійної діяльності є формування його соціальної активності в гармонії з фізичним розвитком на засадах пріоритету здоров'я.

Пілот є однією з основних льотних спеціальностей, у якій яскраво виражена психоемоційна напруга, інформаційні навантаження, дефіцит часу і вплив фізичних факторів навколишнього середовища.

Вимоги до сучасної праці пілота полягають у тому, що вона стає більш інтелектуальною, передбачаючи сприйняття великого обсягу інформації, яку не тільки потрібно усвідомити, переосмислити, а й зробити єдино правильну оцінку ситуації.

У зв'язку з цим велику увагу при підготовці пілота необхідно приділяти льотним здібностям, які представляють собою сукупність фізичних, психологічних, психофізіологічних, психосоціальних факторів та визначають успішне оволодіння професією пілота.

До психофізіологічних якостей, які характеризують професійну надійність пілота можна віднести:

- уміння на фоні основної виконувати й додаткову роботу;
- здатність логічно аналізувати інформацію, що надходить;

- здатність швидко змінювати структуру дій в складній обстановці;

- здатність долати перешкоди, що виникають в особливих випадках польоту.

Польоти на будь-якому типі літака об'єктивно супроводжуються небезпекою, пов'язаною з ризиком для життя, і тому потребує від пілота мужності, витримки, кмітливості, здатності побороти страх, готовності до самопожертви та інших вольових якостей.

Сучасне обладнання повітряного судна ставить надзвичайні вимоги до фахівця: швидкості реакції та орієнтування, значних перевантажень серцево-судинної, кістково-м'язової та нервової систем. З другого боку, тривала діяльність пілота, пов'язана з гіпокінезією (обмеженням рухового навантаження та працею людини у значно зміненому середовищі: соціальному, фізичному і хімічному (за газовим складом, домішками, фізичним діям, соціальною ізольованістю, обмеженим простором тощо).

Узагальнюючи, можна констатувати, що надійність роботи пілота в екстремальному режимі, залежить значною мірою від сформованих у процесі підготовки професійних якостей. Одним із засобів формування професійної надійності майбутніх пілотів є спортивний туризм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З вище сказаного видно, що проблема формування професійної надійності майбутніх пілотів є актуальною й досліджувалася вченими на різних етапах розвитку педагогічної науки.

Дослідженням проблем професійної підготовки, професійної надійності та безпеки